

LINGUISTIC DIMENSION OF INFORMATION AND PSYCHOLOGICAL OPERATIONS BY THE RUSSIAN FEDERATION AGAINST UKRAINE

ЛІНГВІСТИЧНИЙ ВИМІР ІНФОРМАЦІЙНИХ І ПСИХОЛОГІЧНИХ ОПЕРАЦІЙ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ

Lesia Fedorenko¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-601-0-21>

Якщо людина, чи суспільство загалом, зустрічаються з перешкодами на шляху власного розвитку через нав'язування ззовні інших цінностей, норм і правил, концептуальної та мовної картини світу, то вони починають опиратися такій агресії. А для придушення цього опору агресору важливо зламати волю опонента, причому таким чином, щоб він про це не довідався.

Невід'ємною компонентою гібридної війни є війна інформаційно-психологічна, коли адресант завжди прагне досягти всебічної й повної підтримки своєї політики від адресата. Задля цього використовуються механізми маніпулювання масовою свідомістю, які тісно пов'язані з мовою слів, мовою образів і мають шкідливий вплив на психіку, зокрема, на критичність мислення, коли «більшість людей вірять, нібито вони діють із власної волі, не усвідомлюючи, що ця воля їм нав'язана» [4, с. 91].

Ведення інформаційно-психологічних війн здійснюється за допомогою будь-яких засобів передачі інформації і обробки нею масової свідомості. Їх складниками є інформаційні та психологічні операції зі специфічним набором технологій маніпулятивного впливу, коли інформація виступає засобом, а психіка – каналом такого впливу. Зазвичай в українському науковому полі розглядається поняття *інформаційно-психологічні операції (ІПСО)*, яке базується переважно на основі праць російських дослідників, які активно розвивають цей напрям сучасної прикладної лінгвістичної науки. Водночас, західні науковці розрізняють їх окремо – *інформаційні операції (ІО)* та *психологічні операції (ПО)*. Ми також вбачаємо необхідність розмежувати ці поняття, але розглядати їх комплексно.

Словник військових термінів та скорочень (аббревіатур), виданий воєнно-науковим управлінням Генерального штабу Збройних сил України, інформаційну операцію визначає як «сукупність узгоджених і

¹ National Academy of the Security Service of Ukraine, Ukraine

взаємопов'язаних за метою, завданнями, об'єктами, місцем та часом одночасних і послідовних заходів інформаційного впливу, що проводяться за єдиним замислом і планом силами та засобами ЗС України, із залученням можливостей інформаційної інфраструктури держави, у взаємодії з іншими військовими формуваннями та правоохоронними органами з метою створення сприятливих умов застосування військ (сил), порушення функціонування інформаційної інфраструктури противника, процесів прийняття ним рішень та здійснення управління військами (силами) при одночасному захисті власного інформаційного простору» [3, с. 14]. У документі НАТО – Спільній доктрині союзників щодо інформаційних операцій – ІО визначаються як «функція, спрямована на надання консультацій та координацію військової інформаційної діяльності з метою створення бажаного впливу на волю, розуміння та здатність супротивників, потенційних супротивників та інших сторін» [6].

В межах нашого дослідження вбачаємо за доцільне розглянути поняттєвий апарат щодо інформаційних та психологічних операцій як складових інформаційно-психологічної війни, яким керується військово-політичне керівництво РФ. У Російській Федерації систематично видаються і оновлюються спеціалізовані термінологічні військові словники-довідники. Зокрема, в одному з останніх таких видань 2023 року авторства колишнього заступника глави уряду РФ та ексдиректора Роскосмосу Д. Рогозіна спільно з батьком О. Рогозіним та сином А. Рогозіним «Війна і мир у термінах і визначеннях» *інформаційні операції* подано як комплексний термін, який об'єднує поняття електронної війни, радіоелектронної боротьби, психологічних операцій, військової дезінформації. Проведення ІО, за російською версією, відбувається як на рівні автоматизованих комп'ютерно-інформаційних систем, так і на «людському» рівні, тобто впливу на населення будь-якого регіону чи соціальної групи. Метою ІО автори визначають маніпулювання інформацією, якій об'єкт впливу (противник) довіряє і, як наслідок, приймає рішення всупереч власним інтересам, але в інтересах суб'єкта ІО. Серед інструментів ІО вони називають блокування телевізійних і радіопрограм, відключення інтернету, розповсюдження дезінформації (в т.ч. у соцмережах), перехоплення і спотворення інформації, тощо [2].

Отже, російські фахівці вважають *психологічні операції* найбільш важливою частиною комплексу операцій інформаційних і активно їх використовують у війні проти України та світової демократії.

У лінгвокультурі НАТО й українських Збройних сил дискурс психологічних операцій позиціоновано як одну з комунікативних можливостей задля просування стратегічних цілей, «зокрема отримання

підтримки місцевого населення, підтримання суспільної діяльності, відновлення та укріплення легітимності, полегшення страждань, підтриманні та відновленні громадського порядку» [1, с. 185]. Що ж до лінгвокультури РФ, то тут дискурс ПО має цілком іншу мету й набір засобів впливу.

Відповідно до військового словника Rogozіnih, психологічні (або інформаційно-психологічні) операції є інформаційними діями збройних сил, які призводять до деморалізації й дезорганізації противника. У ширшому значенні ПО позиціонується як цілеспрямована діяльність будь-яких урядових і неурядових структур у мирний чи воєнний час, що має на меті зміну поглядів противника, союзника або нейтральних аудиторій, військових або цивільних осіб, у вигідну для ініціатора сторону. Для цього суб'єкт ПО використовує агітацію, пропаганду та інші сплановані дії, що мають на меті вплинути на свідомість, емоції, мотиви, міркування, переконаність у власній правоті і, зрештою, поведінку цільової аудиторії. Об'єктом впливу для психологічних операцій можуть бути як окремі особи, так і іноземні уряди й організації в цілому. Для маскування і приховування власних намірів РФ використовує під час опису своєї діяльності з проведення психологічних операцій евфемізми – замість «пропаганда» вживають «суспільна дипломатія» – оскільки пропаганда зазвичай асоціюється з маніпуляцією, а в закордонних аудиторіях ще і з радянською пропагандою часів «холодної війни». А от ПО, спрямовані на внутрішню аудиторію, називають «заходами з психологічної консолідації» [2].

Лінгвістичний вимір інформаційних та психологічних операцій охоплює дослідження, як мова впливає на думки людей, їхні емоції, поведінку, зокрема в умовах зовнішньо та внутрішньополітичних конфліктів, які мовні засоби, стратегії й технології застосовуються для маніпулювання масовою свідомістю і, врешті, досягнення воєнно-політичних цілей. Важливо виявити механізми сприйняття та інтерпретації подій і ситуацій під різними кутами зору й у контексті прихованого змісту.

У межах дослідження особливостей дискурсу інформаційних та психологічних операцій варто звернутися до психолінгвістики, сугестивної лінгвістики, які вивчають феномен *сугесії* (навіювання). Адже мова з її особливостями є потужним інструментом для маніпулювання, особливо в часі розвитку інтернет-технологій.

В контексті сучасної війни проти України зауважмо, що основною зброєю інформаційних та психологічних операцій РФ є маніпулятивна деструктивна пропаганда. Якщо традиційна пропаганда є викривленням реальності через брехню, інтерпретацію фактів за допомогою слів-пасток,

то сучасна пропаганда РФ не просто спотворює дійсність, використовуючи лінгвістичні технології, а конструює власну вигадану концептуальну картину світу.

У масовій комунікації слово виконує сугестивну функцію впливу. Воно активізує уяву адресата, якщо звертається не до розуму, а до почуттів. Слово стає маніпулятивним механізмом, а вживання мовних одиниць з метою впливу на масову свідомість веде до руйнування системи цінностей і трансформації концептуальної картини світу, наприклад, коли агресор намагається за допомогою дискурсивних засобів «ідентифікувати себе як миротворця, приписуючи об'єктові напад роль нападника» [5, с. 44]. Адресант намагається втрутитися в модель поведінки адресата, докорінно змінити її за допомогою руйнування сенсу слів. Поляризація дискурсу з дихотомією «свій-чужий», велика кількість епітетів (негативних до «чужих», позитивних до «своїх»), утворення політичних ярликів, тактика риторичних запитань, метафори, гіперболи і метонімії у наративах, використання евфемізмів, тощо – усе це викликає в реципієнта емоції, блокує здатність критично мислити і формує за нього його ж світосприйняття, а відтак – спонукає до певних дій. Спосіб подачі інформації з відповідним набором комунікативних стратегій, технологій, тактик, мовних засобів через вплив мови на когнітивну інтерпретацію дійсності може завдати значної шкоди. Зрештою, як ми спостерігаємо, інформаційні і психологічні операції в мирний час передують силовим діям, «гарячим» конфліктам, повномасштабним війнам.

Список використаних джерел:

1. Компанцева Л. Феномен психологічних операцій як концепція та дискурс (на матеріалі лінгвістичних культур безпеки НАТО та Російської Федерації). *Психолінгвістика*. 2020. № 27 (2). С. 174–194.
2. Рогозін Д. О., Рогозін О. К., Рогозін А. Д. Война и мир в терминах и определениях. Военный словарь. ООО «Издательство АСТ», 2023. URL: <https://flibusta.su/book/148379-voyna-i-mir-terminah-i-opredeleniyah-voennyiy-slovar/read/>
3. Словник військових термінів та скорочень (аббревіатур). Воєнно-наукове управління Генерального штабу Збройних Сил України, 2020. 52 с.
4. Фромм Еріх Фромм. Мати чи бути / Пер. з нім. О. Михайлова та А. Буряк. Київ : Український письменник, 2010. 222 с.
5. Яворська Г. М. Гібридна війна як дискурсивний конструкт. *Стратегічні пріоритети. Серія : Політика*. 2016. № 4. С. 41–48.
6. AJP-3.10. Allied Joint Doctrine for Information Operation, 2009. URL: <https://info.publicintelligence.net/NATO-IO.pdf>